СТАНОВИЩЕ

от дфн Анисава Любенова Милтенова

професор в Институт за литература при БАН

на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност **‘професор’**
на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

Със заповед № Р33-2667/15.06.2018 на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски" (ПУ) съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност **‘професор’** по област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление Филология (Български език – История на българския език), обявен за нуждите на катедра Общо езикознание и история на българския език към Филологически факултет при Пловдивския университет.

В конкурса за ‘професор’, обявен в Държавен вестник, бр. 33 от 17.04. 2018 г. и в интернет-страница на Пловдивски университет "Паисий Хилендарски" за нуждите на катедра Общо езикознание и история на българския език към Филологически факултет при Пловдивския университет, като кандидат участва единствено **доц. дфн Христина Милева Тончева-Тодорова** от Катедра по Общо езикознание и история на българския език, Пловдивски университет “Паисий Хилендарски”.

1. **Общо представяне на процедурата и кандидата**

Процедурата отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав. Представеният от кандидата **доц. дфн Христина Милева Тончева-Тодорова** комплект материали на хартиен носител е в пълно съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, и включва всички необходими документи.

Доц. Христина Тончева-Тодорова е преподавател в Пловдивския университет, Катедра по Общо езикознание и история на българския език в продължение на 26 години (от 1995 г.), като от 2015 г. е ръководител на Катедрата. Тя е водила семинарни упражнения и е чела лекции по дисциплините: Старобългарски език, Историческа граматика на българския език и Българска диалектология. В течение на годините тя има разработени седем авторски курса лекции по широк кръг дисциплини в областта на историята на българския език, сред които са: „Старобългарски език“, „Църковнославянски език“, „История на сръбския и хърватския книжовен език“ и „Българска средновековна епиграфика“; за нуждите на Бургаския

университет „Проф. д-р Асен Златаров“ е автор на лекционен курс – „История на новобългарския книжовен език“.

Непременно трябва да се изтъкне, че тя е автор на мултимедиен курс “История на българския език”, който се използва успешно от няколко специалности и реализира иновативен подход за обучение с аналитично представяне на изключително разнородния и сложен материал. Христина Тончева- Тодорова е публикувала **„Христоматия по историческа лингвистика. Текстове, статии, задачи**“ (две издания, 2002 и 2006), която съдържа характеристики на паметници, примери, ексцерпирани от текста, анализи и задачи за студентите. Тази христоматия представлява допълнителен принос за присъждането й на званието ‘професор’. Ръководила е 8 дипломанти и един докторант, защитили успешно. По отношение на научната й продукция тя има впечатляващ брой публикации: 3 (три) книги и 47 научни публикации в научната периодика след заемане на академичната длъжност „доцент“. Преобладаващата част от тях не са в съавторство, те са нейни лични приноси. Присъдена й е научната степен “доктор на науките” за труда “Старобългарският Ѵинъ на свѧто богоѩвление (текстология и редакции)” (2017). Има над 26 участия в национални и международни научни форуми у нас и в чужбина.

Моето лично впечатление от нейните изяви е широтата на проблемното поле и подчертаният афинитет към неизучени и малко познати езикови паметници, които тя изследва с голяма задълбоченост и всеотдайност при анализите на сложния и не винаги еднозначен материал. Учебната й работа е многостранна и с несъмнен ефект в приложните резултати от учебните курсове и от научните експедиции.

2. Обща характеристика на дейността на кандидата

Доц. дфн Христина Тончева е добре известен специалист по история на българския език в много широк диапазон – от IX-X до XIX век. Научното й творчество се характеризира не само с широк обхват на проблемното поле, но с концентрация върху неизвестни и малко известни извороведски материали, който тя въвежда в науката с вещина. За процедурата са представени три книги : “П**ространно житие на Св. Климент Охридски. Пловдивски (хаджи Василиев препис от 1875 г.).”** (2007) (в съавторство с Пеньо Пенев); “**Требникът на Вениамин Хилендарец от 1838 – 1839 г.”** (2014); “**Диалектът на село Припек, Джебелско.**” (2016) (в съавторство в Иван Г. Илиев).” И трите показват интересът на авторката към носители на българския език от Късното средновековие и Новото време, но съхранили ярки следи от по-стари периоди, като е направен видим преходът между древната традиция и тази на Новото време. Първата книга изследва една късна адаптация на Пространното житие на св. Климент Охридски, следваща преписа на Партений Зографски, автор на която е свещеник

Василий от град Карлово. Езиковото изследване е проведено на всички езикови равнища: фонетика, морфология, лексикология, синтаксис, като освен това са описани съответните диалектни пластове. Взета е предвид съпоставката с гръцкия текст и са коментирани редакционните промени. Втората книга добре илюстрира компетентността на Христина Тончева върху евхологичната литература, която е обект на нейния специален интерес през годините. Ръкописът на Вениамин Хилендарец е почти непознат за филологическата наука, не е проучван досега. Той е ценен с това, че представлява образец за *късната редакция на Евхология* – един термин, въведен от авторката. Тя проследява измененията в текста, настъпили след сверяване с гръцките оригинали през XVII в. Тези изменения същевременно свидетелстват за определена архаизация на езика и кореспондират с древните глаголически образци, за което са приведени редица аргументи. Несъмнен принос е публикуването на текста на требника, снабден с изчерпателен коментар. Книгата представя къснородновековното евхологично наследство в нова светлина и има значение за установяване на взаимодействията на атонската традиция с цялостната балканска книжовност през средата на XIX в. Третата книга е събрала важни факти за един типчен родопски говор във всичките му аспекти. Привлича вниманието и фактът, че са приложени и аудиозаписи на диалектни текстове, достъпни в интернет.

Характеризирайки публикациите на Христина Тончева в научната периодика, ще се върна отново към темата, най-често анализирана от нея – евхологичната литература, чинопоследованията и молитвите, които представляват част от богослужебната практика, но също така имат важна рола за характеризиране на бита и социалния живот на българина през вековете. Базата за нейните изследвания е положена още в докторската ѝ дисертация за цикъла молитвите ‘за всяка потреба’ в средновековни ръкописи (издадена в 2000 г.), която получи заслужено признание от палеославистичната общност. По-нататък тя проучва и публикува редица неизвестни текстове: препис на Молитва при бездъждие, близка до тази в Синайския евхологий (2012), Чинопоследования за встъпване в монашество в Зографския требник от XIII в. (2016), славянски преписи на Молебния канон на св. Богородица (2008), руски препис на ранния Сихемен чин, отново сходен със Синайския евхологий (2009) и др. Всички издадени и изследвани текстове, поради тяхната дълготрайна употреба в славянското богослужение са били многократно изменяни и редактирани, така че чертаят цялостната история на езика. Понякога изненадващите езикови факти са детайлно характеризирани и хронологизирани от авторката, с адекватна научна терминология и познаване на църковния ритуал.

Без съмнение кандидата Христина Тончева е познавач на средновековните ръкописи и посвещава не малко публикации на тяхното описание. Не мога да отмина без внимание тези,

които са посветени на ръкописната сбирка в Пловдивската библиотека, които съдържат изключително важни данни за тяхната история, за езиковата им специфика и за произхода им. Ще отбележа три сред тях – две, които са посветени на Аврамовия сборник – ръкописен паметник от 1674 г. (от 2008 и 2009 г.) и общата характеристика на екземпляри от сбирката (2017). Интересите на кандидата са насочени също така към българските диалекти и към новобългарския книжовен език, което показва нейните компетентности в цялата панорама на историята на езика.

Приносите в научното творчество на Христина Тончева-Тодорова са безспорни. Тя въвежда в палеославистиката нови извори и ги изследва с актуална методология. Много характерно за нейния подход е, че внимателно преценява фактите, не прави прибързани изводи, заключенията следват събраните сериозни аргументи и теоретични съпоставки. Резултатите от нейните изследвания се ползват с авторитет и признание у нас и в чужбина.

3. Критични забележки и препоръки

Нямам критични бележки към научната продукция на кандидата.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С пълна убеденост ще гласувам за присъждане на научното звание ‘професор’ на Христина Тончева-Тодорова. Препоръчвам на уважаемото Научно жури да внесе във Факултетния съвет на Филологическия факултет това предложение, което напълно съответства на преподавателската и научната дейност на кандидата.

13.08. 2018 г. **Изготвил становището**: .....

проф. дфн Анисава Милтенова
Институт за литература при БАН